Boliyev Uchqun Ismatovich

Samarqand davlat pedagogika instituti “Musiqa ta’limi” kafedrasi dotsenti

uchqunboliyev@gmail.com

MUSIQA VOSITASIDA TALABALARNI MA’NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasida musiqa vositasining pedagogik va psixologik ahamiyati tahlil qilinib, musiqa orqali tarbiyalashning metodik asoslari, talabalar jamoasida tarbiyaviy ishlarning tizimli tashkil etilishi yoritilgan. Musiqa asosida tarbiyaviy jarayonni izchil va ilmiy asoslangan tarzda tashkil etish talabaning ma’naviy-axloqiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va kasbiy yetukligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-axloqiy kamolotini rivojlantirish jarayoni dolzarb pedagogik masalalardan biri sifatida yoritiladi.

Kalit so‘zlar

musiqa tarbiyasi, ma’naviy-axloqiy rivojlanish, pedagogik – psixologik imkoniyatlar, oliy ta’lim, talaba.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL OPPORTUNITIES OF EDUCATING STUDENTS’ MORAL AND ETHICAL VALUES THROUGH MUSIC

Abstract

This article analyzes the pedagogical and psychological significance of music in the moral and ethical education of students in higher education institutions. It highlights the methodological foundations of educating through music and the systematic organization of educational activities within student groups. Organizing the educational process based on music in a consistent and scientifically grounded manner contributes to the moral and ethical development of students, their social adaptation, and professional competence. Furthermore, the process of developing moral and ethical maturity in higher education institutions is considered one of the pressing pedagogical issues.

Keywords

music education, moral and ethical development, pedagogical-psychological opportunities, higher education, student

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ МОРАЛИ И ЭТИКИ С ПОМОЩЬЮ МУЗЫКИ

Аннотация

В данной статье анализируется педагогическое и психологическое значение музыки в воспитании морально-этических качеств студентов в учреждениях высшего образования. Рассматриваются методические основы воспитания через музыку и системная организация воспитательной работы в студенческих коллективах. Научно обоснованная и последовательная организация воспитательного процесса с использованием музыки способствует формированию морально-этического развития студентов, их социальной адаптации и профессиональной компетентности. Кроме того, процесс развития морально-этической зрелости в высших учебных заведениях рассматривается как одна из актуальных педагогических проблем.

Ключевые слова

музыкальное воспитание, морально-этическое развитие, педагогические и психологические возможности, высшее образование, студент

Kirish. Talabalik davri inson hayotidagi eng mas’uliyatli bosqichlardan biri bo‘lib, aynan shu davrda shaxsda mustahkam axloqiy pozitsiya, barqaror dunyoqarash va milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga munosabat shakllanadi. Estetik didi rivojlangan talaba axloqiy jihatdan ham barqaror bo‘lib, mas’uliyatli va atrof-muhitga ongli munosabatda bo‘ladi. Shu bois, talabalarning ma’naviy-axloqiy kamoloti oliy ta’limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Psixologik tadqiqotlar san’atning, xususan musiqaning, talabalarning hissiy, mantiqiy va idrok markazlarini bir vaqtda faollashtirishini ko‘rsatadi. Musiqiy idrok talabaning tafakkurini chuqurlashtiradi, tahlil qilish va solishtirish qobiliyatini rivojlantiradi, bu esa ma’naviy-axloqiy rivojlanishning psixologik poydevorini tashkil qiladi. Shunday qilib, musiqa nafaqat estetik rivojlanishga xizmat qiladi, balki talabaning axloqiy madaniyati va ruhiy barqarorligini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Asosiy qism. Talabalik davrida yoshlar ko‘plab psixologik holatlarni boshdan kechiradi: mas’uliyat hissining ortishi, kasbiy tanlov bilan bog‘liq ichki xavotirlar, ijtimoiy munosabatlar kengayishi, yangi muhitga moslashuv kabi omillar talaba ruhiyatida turli o‘zgarishlar keltirib chiqaradi.

Axloq – kishilarning bir-birlariga, oilaga, jamiyatga bo‘lgan munosabatlarida namoyon bo‘ladigan xatti-harakatlari, xulq-atvorlari, odoblari majmui. Huquqdan farqli ravishda axloq talablarini bajarish-bajarmaslik ma’naviy ta’sir ko‘rsatish shakllari (jamoatchilik tomonidan baho berish, qilingan ishni ma’qullash yoki qoralash) bilan belgilanadi [7].

Musiqa san’ati talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasida keng pedagogik va psixologik imkoniyatlarga ega bo‘lib, ularning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Musiqaning tarbiyaviy ta’siri chuqur va davomli bo‘lgani sababli, uni oliy ta’lim jarayoniga maqsadli va metodik asosda joriy etish talabalarda mustahkam axloqiy pozitsiya, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ruhiy poklik, estetik did, ijtimoiy faollik hamda sog‘lom hayotiy qarashlarni shakllantirishga yordam beradi. Shu bois musiqa nafaqat madaniy-estetik rivojlanishni ta’minlaydi, balki talabaning ma’naviy-axloqiy madaniyati va ijtimoiy yetukligini oshirishda noyob pedagogik vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

Inson tabiatining eng murakkab va nozik mevalaridan biri – uning aql zakovati bo‘lib, u atrof-muhitga moslashishda subyektiv nazorat tizimi sifatida faoliyat ko‘rsatadi. Hozirgi texnologik imkoniyatlar inson aqlini to‘la qamrab ololmaydi, shuning uchun uning rivojlanishi tarbiya va ta’lim bilan chambarchas bog‘liq. Talaba shaxsining kamoloti va ma’naviy-axloqiy tarbiyasi, pedagogik jarayonda mos usullar va e’tibor orqali shakllantiriladi.

Pedagogik jarayon mehnat jarayoni sifatida ham murakkabdir. Talaba shaxsini to‘g‘ri tarbiyalashda yosh xususiyatlarini, psixologik imkoniyatlarini va shaxslararo munosabatlarini inobatga olish muhim ahamiyatga ega. Talaba shaxsining shakllanishi, bilish jarayonlari, o‘ziga,

kasbiga va jamiyatga munosabati ichki psixik rivojlanish qonuniyatlariga bog‘liq bo‘lib, tarbiya jarayoni ham shunga muvofiq tashkil qilinishi lozim.

Oliy ta’lim muassasalarida talabalar nafaqat kasb egallashga, balki ijtimoiy hayotdagi turli rollarni bajarishga tayyorlanadi. Talaba o‘zining ijtimoiy mavqeyini shakllantirish, kasbiy malaka va ijtimoiy tajriba orttirish jarayonida ma’naviy-axloqiy tarbiya vositalaridan samarali foydalangan holda, o‘zini boshqarish, o‘z faoliyatini tashkil etish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Talabalik davri – ijtimoiy, psixologik va biologik rivojlanishning muhim bosqichi hisoblanadi. Bu davrda talabaning aqliy qobiliyati, xotira va diqqat e’tibori ortadi, axloqiy va estetik hissiyotlar faol rivojlanadi, shaxsiy va kasbiy sifatlar shakllanadi. Talaba o‘zligini anglash, bilim va tajribani amaliyotga tatbiq etish, ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Talabaning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi samarali bo‘lishi uchun oliy ta’lim muhitida pedagogning shaxsiy namunasi, tarbiyaviy metodlar va vositalarning izchilligi, shuningdek, ma’naviy-psixologik atmosfera muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon talabaning hissiy olamini shakllantiradi, ezgulik, hurmat, mas’uliyat, vatanparvarlik kabi fazilatlarni mustahkamlaydi va uning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shu asosda, oliy ta’lim tizimida talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi nafaqat shaxsiy kamolot, balki kasbiy yetuklik va ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirishning ustuvor vazifalaridan biridir. Pedagogik va psixologik imkoniyatlardan samarali foydalanish orqali talabaning bilim, ko‘nikma, malaka va kasbiy sifatlarini rivojlantirish mumkin.

Xulosa. Musiqa talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasida noyob pedagogik va psixologik vosita hisoblanadi. Oliy ta’lim muassasalarida musiqa asosida tashkil etilgan tarbiyaviy jarayonlar talabaning hissiy olami, axloqiy fazilatlari va ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, musiqa orqali tarbiyaviy ishlarni tizimli, metodik asoslangan holda tashkil etish oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlashning samarali yo‘llaridan biridir. Shu bois, musiqa tarbiyasi nafaqat madaniy-estetik rivojlanishga, balki talabaning axloqiy, ijtimoiy va kasbiy yetukligini shakllantirishga ham xizmat qilishi muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Valieva, N. M. “Musiqa tarbiyasining pedagogik-psixologik asoslari”, *Pedagogika va Psixologiya*, 2019. 4 (12), 45–53.
2. Zokirov, T. Sh. *Musiqa va tarbiya: nazariy va amaliy masalalar*. “Ilm-Ziyo” nashriyoti. –T.: 2021-yil
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni ma’naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta’lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3907-son qarori.
4. Raximova, G. S. “Talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasida san’atning o‘rni”, *Ta’lim va ma’naviyat*, 2019-yil. 15–24b.
5. Terentjeva, O. *Psychological Foundations of Music Education*. New York: Academic Publishers. 2020-yil
6. Xabibullina, F. F. “Talabalarda shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini shakllantirish”, *Pedagogik fikr*, 2018-yil, 102–114b.
7. URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Axloq.